

Cervus euryceros Cuv. koponyatöredéke Olasztelekről.

Irta: *Dr. Szentpétery Zsigmond.*

A szöveg között egy képpel.

Kolumbán Sándor, budapesti műegyetemi hallgató 1911. év július havában értesítette Ásványtárunk igazgatóját, hogy Olaszteleken (Udvarhely m.) szarvaskoponya töredéket talált és kérdést intézett, nincsen-e arra gyűjteményünknek szüksége. Igenlő válasza után azután beküldötte múzeumunknak.

Az előfordulásról a következőket közölte: „A maradvány lelőhelye Olasztelek községtől keletre circa 3 km. távolságra van a Dungó patakban. A patakfenék agyagpalából áll egészében. A meder oldalában vasfészeségek vannak. A csontok a fenék palájába voltak mintegy beágyazva és beborítva a víz által reájuk hordott iszappal. Az egyik agancs részben kiállott s ez keltette fel az ott dolgozó munkások figyelmét.”

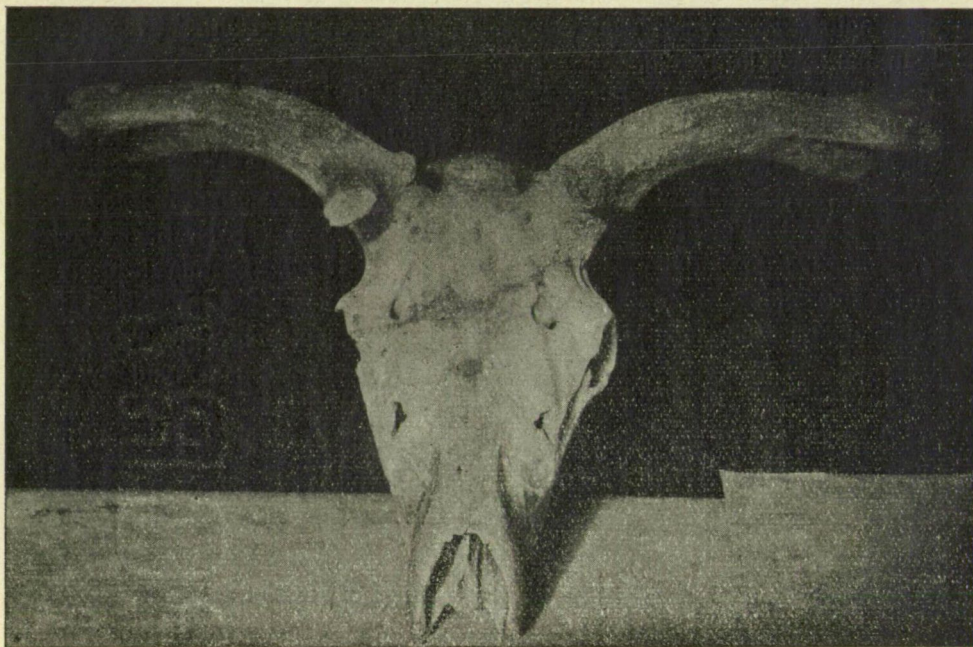
Ez az agyagos patakmeder azonban, amelyből származó szürke agyag a koponya belsejében még található, csak másodlagos fekvőhelye lehet az említett leletnek, bizonyosan valamely magasabban fekvő pleistocen képződményből került ide. Olasztelek vidékéről *Herbich* is megemlíti (Szekelyföld etc. 239. lap), hogy a vastelepeket (sphaerosiderit) tartalmazó pontusi szürke agyag fölött nagy kiterjedésű kavics és durva homok-rétegek vannak, melyeket azonban ő, *Neumayr*tal ellentétben, nem tart mindenütt pleistocénnek. Egyébként az Olasztelek és Bibarczfalva között levő Dungó (Dongó) patakot már *Herbich* úgy említi, mint mammothmaradványok gyakori lelőhelyét. (Szekelyföld etc. 297. lap.)

Nézzük már most közelebbről a beküldött anyagot:

A koponya a felső állkapoccsal együtt két darabra van törve, továbbá az egyik agancsfél az agancsrózsánál szintén letört, úgy, hogy voltaképen 3 darabból állott e töredék is. Kellő restaurálás után azonban össze lehetett ezeket illeszteni, úgy, hogy mostani állapotában elég jól elének állítja e megmentett részlet a hajdani hatalmas állatot, amennyiben, ha hozzáképzelnék a letört hatalmas agancslapátot s tekintetbe vesszük méreteit, látjuk, hogy méltán megilleti a *C. giganteus* név is, melylyel szintén ezt a fajt szokták jelölni.

A koponyából csak kevés hiányzik: a jobboldali könnycsont — és a járomcsont alsó fele, továbbá az alsó állkapocs kis részlete 2 molarissal. Az ethmoidalis nyílás már megvan, valamint a fossa lacri-

malis is a jobboldalon, bár az utóbbinak felső részén a homlokcsont is a törés helyén kissé hiányos. A homlokcsont lapos és a szemek között kissé behorpad. A koponya egészen a condylus occipitalisig megvan, úgy hogy a foramen magnum egészen jól látható. Le van törve a praemaxillare elülső része. A koponya mérete a következő: Az occipitaletól a praemaxillareig = 55 cm. hosszú, a rózsától ugyancsak

1. kép. Cervus euryceros Cuv. koponyatöredéke Olasztelekről.

eddig = 40 cm. A két könnycsont távolsága ill. a frontale szélessége 25 cm., a két ethmoidalis nyílás 14 cm.-re van egymástól.

A felső állkapocsban levő selenodont zápfogak közül a baloldali félben mind a 6 megvan és pedig a 3 molaris és a 3 praemolaris, a jobboldali félben azonban csak 1 molaris és 3 praemolaris.

Az agancstöredék méretei: A rózsató 6 cm. hosszú és 26 cm. körméretű. A jobboldali agancsfélnél egészen épen meglévő rózsá körmérete 30 cm.

A rózsatóból kiinduló agancstörzsek kis emelkedés után erősen oldalt hajolnak, annyira, hogy a két agancstörzs által bezárt szög a rózsató tövétől a két jégbogig számítva kb. 155° – 160° .

Az agancstörzs vastagsága a rózsá felett 24 cm., hossza a rózsá-

tól a jégbogig 32 cm. A szembog közvetlen a rózsából nőtt ki. Az agancstörzs a szembogtól a jégbog felé csak kissé laposodik el, úgyszólván csak közvetlen a jégbog előtt, itt is csak kis mértékben. Átmérője a szembog felett 7 cm. s itt majdnem egészen cylindricus, a jégbog alatt pedig a nagyobbik átmérő 10 cm.

Az állat veszedelmes fegyverével szolgáló cylindricus szembog 16 cm. körméretű, de csak 7 cm. hosszú rész van meg belőle s itt még nem kezd kettéágazni. A jégbog eredetileg is igen kicsiny lehetett, amennyiben a tövén is csak 8 cm. körméretű, mindkét oldalán lapos és igen hamar vékonyodik.

Tekintetbe véve ezeket az adatokat, nyilvánvaló, hogy a *Cervus euryceros* Cuv. pleistocen szarvasfaj maradványával van dolgunk, amelyben becses tárggyal gyarapodott Ásványtárunk.

Ásványtárunkban már több ilyen *Cervus euryceros* maradvány van és pedig Csobánkáról¹ (Szolnok-Doboka m.) két darab, melyek *Torma Károly* ajándékából kerültek hozzánk: az egyik hatalmas koponya majdnem teljes aganccsal, a másik kevesbbé jellegzetes és jóval hiányosabb kis példány, kétágú igen lapos szemboggal s még laposabb jégbogtöréddel. Van azután egy majdnem teljes agancspár Apanagyfalu és Oroszfalu közt fekvő vidékről² (Szolnok-Doboka m.), mellyel gr. *Bethlen Sándor* ajándékozta meg múzeumunkat s végre van egy nagyon hiányos koponyatörédé Erzsébetváros környékéről.

¹ ² Dr. Koch Antal: Erdély ősemlős maradványai etc. E. M. E. Évkönyvei V. Kolozsvár 1876. p. 128.